

Problematyka sofizmu we współczesnych badaniach nad argumentacją

Sofizmaty (gr. σοφισμα – *sophisma*, łac. *fallacia*) są charakteryzowane m.in. jako „rozumowania zwodnicze”. Od sofizmatów odróżniano tzw. paralogizmy – niepoprawne wnioskowania, gdzie błąd został popełniony bez intencji oszukania kogoś.

Klasyczną koncepcję sofizmu opracował Arystoteles, który:

- zdefiniował sofizmat jako zwodnicze rozumowanie, które wydaje się sylogizmem, choć nim nie jest (*O dowodach sofistycznych*, 164a, 20) oraz
- wyróżnił dwa typy sofizmatów: „zależne od języka” i „niezależne od języka” (165b-169b).

Arystotelesowska koncepcja sofizmu stanowiła punkt odniesienia dla badań prowadzonych we współczesnej teorii argumentacji pod hasłem *fallacies*. W latach 70-tych XX w. zapoczątkowano nurt badań, którego celem było opracowanie „teorii sofizmu” (*fallacy theory*). Próby uporządkowania problematyki sofizmu były podejmowane na tak szeroką skalę, że uzasadnione jest mówienie o przełomie w badaniach nad sofizmatami. Umowną datą wyznaczającą jego początek jest rok 1970, w którym ukazała się monografia *Fallacies* australijskiego logika Charlesa Leonarda Hamblina (1922-1985). Przeprowadził on pierwszą w dziejach logiki druzgocącą krytykę tego, co określił mianem „standardowego ujęcia sofizmatów” (*standard treatment of the fallacies*) prezentowanego w anglojęzycznych podręcznikach logiki z lat 50-tych i 60-tych XX w. Krytyka ta polegała na wykazaniu, że ujęcie standardowe jest przestarzałe, niedostosowane do stanu badań z zakresu logiki oraz charakteryzujące sofizmaty w nieadekwatny sposób. C. L. Hamblin, w ramach opracowanego przez siebie systemu dialektyki formalnej (*formal dialectic*), podjął próbę „przewyciężenia ujęcia standardowego” poprzez zaproponowanie sposobu opracowania problematyki sofizmu za pomocą pojęć współczesnej logiki. Praca C. L. Hamblina była dla logików i teoretyków argumentacji bezpośrednią inspiracją do opracowania nowych koncepcji sofizmu.

Przełom w zainteresowaniach sofizmatami dokonał się w aspekcie merytorycznym i instytucjonalnym.

(1) W wymiarze merytorycznym polegał na podejmowaniu nowego typu rozważań dotyczących sofizmu i rozwiązywaniu problemów nieporuszanych dotychczas w sposób systematyczny. Przykładem badań jest opracowanie procedur identyfikowania sofizmatów. Wskaźnikiem przełomu jest powstanie konkurujących ze sobą koncepcji, których autorzy zaproponowali różnorodne metody identyfikowania sofizmatów. Koncepcje te zostały przedstawione w ramach dwóch nurtów badawczych: (a) teorii argumentacji opracowanej w tradycji anglosaskiej,

głównie w USA, Kanadzie i Australii, (b) pragma-dialektyce (*pragma-dialectics*) – jednej ze współczesnych wersji teorii argumentacji, która powstała w Uniwersytecie w Amsterdamie.

Wspólną cechą obu nurtów jest formułowanie reguł argumentowania wykorzystywanych w różnych dziedzinach życia społecznego, m.in. w nauce, dziennikarstwie, polityce i biznesie. Przedstawiciele wymienionych środowisk ściśle ze sobą współpracują: stan dyskusji można scharakteryzować jako aktywną wymianę pomysłów zmierzających do udoskonalenia opracowanych dotychczas koncepcji sofizmu. Dyskusje te przybierają niekiedy formę sporu o ustalenie precyzyjnej i powszechnie akceptowanej definicji sofizmu.

(2) W wymiarze instytucjonalnym wskaźnikiem przełomu w badaniach nad sofizmatami jest powstanie nowych instytutów badawczych, organizacji naukowych, czasopism specjalistycznych i internetowych forów dyskusyjnych.

Celem odczytu jest uporządkowanie problematyki sofizmu podejmowanej we współczesnej teorii argumentacji. Uporządkowanie polega na wyróżnieniu:

- trudności podejmowania problematyki sofizmu,
- tez na temat zasadności badań nad sofizmatami,
- pytań dotyczących sofizmu,
- definicji sofizmu.

Zostaną scharakteryzowane trzy sposoby identyfikowania sofizmatów z wykorzystaniem: (a) logiki formalnej (np. Dale Jacquette), (b) epistemologii (np. Alvin Goldman) oraz (c) pragma-dialektyki (Frans H. van Eemeren i Rob Grootendorst). Do uporządkowania omówionych koncepcji przydatne są rezultaty badań nad rozumowaniami opublikowane w pracach Kazimierza Ajdukiewicza, Tadeusza Czeżowskiego i Stanisława Kamińskiego.

Wybrana literatura

[1] Hamblin C. L. (1970), *Fallacies*, London: Methuen.

[2] Eemeren F. H. van, Grootendorst R. (2004), *A Systematic Theory of Argumentation. The Pragma-Dialectical Approach*, Cambridge: Cambridge University Press.

[3] Jacquette D. (2007), "Deductivism and the Informal Fallacies", *Argumentation* 21, 335-347.